

zomin kan of zal animeeren tot een iverige cultiveering derselve, als alle de successive gedaane vrindelijke aanmaningen, zoo lange de regenten den gemeenen Javaan het zijne niet geeft en door een behoorlijke betaling aanmoedigd, zoo komt het ons ook voor dat, om de regenten daartoe te noodzaken, er geen beter middel is dan de onwillige af te zetten. En welk middel men prefereerd boven geld of andere boetens, omdat die dog ook al ten lasten van den armen onderdaan zouden gebragt worden. Wij zijn dan ook, schoon het anders bij ons een setregel is en blijft om den inlander, en vooral den tragen Javaan door vriendelijke en zachte wegen tot het voldoen onser oogmerken te animeeren, daartoe bereeds in het voorleden jaar getreeden.

Fol. 1713v-1714r.

(Verleden jaar is al een voorbeeld aan de regenten van Indramaju gegeven en onlangs moest de regent van Sukapura wegens onwilligheid afgezet worden. Hij is naar Batavia geroepen. Hierdoor zullen de overige hoofden gaan nadenken en gedwongen worden de gewone landman redelijk te betalen, zodat de leverantie van indigo en katoenen garen zal toenemen. De slechte oogst van rijst, die al in de generale missive van 20 oktober 1765 is gemeld, is de reden dat de vorsten van de verplichte 400 koyang, maar ongeveer 130 last geleverd hebben. [fol. 1715] Wat er aan de leverantie ontbrak kon, evenmin als in het voorafgaande jaar, voor hun rekening worden ingekocht. Gezien de sobere oogst zal men er zich wel bij moeten neerleggen dat volgens de brief uit Cheribon van 30 oktober 1764 de vorsten, op dringend verzoek nog 150 of 200 last te leveren, verklaarden dat zij dit jaar niets meer konden opbrengen. In de brief van 18 april 1765 is aan ratu Suradireja, een bloedverwante van de sultan van Cheribon, toegestaan om met haar land en volk naar de panembahan over te gaan. Er is wel een blijvende wet gemaakt voor de overgang van de sultanas³⁰ van de ene naar de andere vorst. In een brief van 24 september 1765 is een besluit over een geschil tussen Suppoe en Cheribon over enige padivelden [fol. 1716] aan gouverneur Hasselaar overgelaaten. Op grond van de geleverde bewijzen wees hij deze velden aan Suppoe toe. Uit de brief van de sultans, die bij die uit Cheribon van 30 oktober 1765 was gevoegd, bleek dat ze met dit besluit en in het algemeen met het bestuur van Hasselaar tevreden waren. Ze spraken hun leedwezen uit met zijn vertrek, daar hij medelijden met hen had getoond en het welzijn van hun land en volk steeds had bevorderd. Om de vervelende, voortdurende en onoplosbare twisten tussen de vorsten te voorkomen stelde Hasselaar voor weer een algemeen wetboek, ontdaan van ingeslopen onregelmatigheden, in te voeren. In de brief naar Cheribon van 18 april 1765 is dat goedgekeurd. Er is met de opstelling daarvan begonnen. Hoewel, zoals in de generale missive van 20 oktober 1765 reeds werd vermeld, het aannemen van suiker was verboden, [fol. 1717] is het verzoek van Hasselaar in zijn brief van 29 augustus 1765 om nog 1500 pikol te mogen accepteren, ingewilligd. Reeds voordat het verbod op het aannemen van suiker was ontvangen, was er een aanzienlijke partij bij de suikermolens in voorraad. Bovendien hadden de producenten al kosten voor de velden en molens gemaakt. De suiker kan makkelijk in de huishouding te Batavia gebruikt worden. Te Cheribon bedroegen in 1764/65 de winsten f 928 en de zuivere inkomsten f 49.812, of samen f 50.740. Dit verschilt aanmerkelijk met het bepaalde in de memorie van bezuiniging, maar komt voort uit het geheel afschaffen van de handel daar. [fol. 1718] De uitgaven bedroegen maar f 15.382, of f 1745 minder dan in het voorafgaande jaar en f 4963 minder dan bepaald in de memorie van bezuiniging. Dit blijkt uit de staatrekening in de brief uit Cheribon van 30 september 1765. De afschrijving in de boekjes van f 593 voor dreggen, touwen en gereedschappen, die samen met twee houtvloten op weg naar Batavia zoek geraakt waren, is goedgekeurd. Dit is ook het geval met f 416 voor 28.603 pond rijst en f 54 voor 1128 legger duigen. Zeerovers maakten deze goederen bij Indramaju buit. Er is bevolen voor de zeven majangse prauwen die toen bij Rembang gekaapt waren, nieuwe te kopen en aan de eigenaars van de geroofde

30 Sultanas is in de tekst gecorrigeerd tot santanas.